

MOLNÁR CSIKÓS LÁSZLÓ:

A Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok huszonöt éve

Negyedszázaddal ezelőtt, 1970. októberében tartottak először Nyelvművelő Napokat Adán. Az Adáról elszármazott neves magyar nyelvtudósnak, Szarvas Gábornak a neve fémjelzi őket. Az adaiak mindig is büszkék voltak a város nagy szülöttére, aki a MTA megbízásából 1872-ben megindította a Magyar Nyelvőr c. folyóiratot, aki Simonyi Zsigmonddal együtt szerkesztette a háromkötetes Magyar nyelvtörténeti szótárt, és aki az új ortológia vezéregyéniségeként a magyar nyelvűvelés megalapítójának számít. Már a múlt század végén szobrot állítottak neki Ada polgárai (ez azonban csak az első világháborút követte impériumváltásig maradt a helyén). 1972-ben, a Nyelvőr centenáriumán újabb szoboravatóra kerül sor: Szarvas Gábor bronz mellszobrát, Almási Gábor alkotását leplezték le. Ez alkalommal Bárczi Géza akadémikus méltatta Szarvas Gábor munkásságát és érdemeit. „Jelentékeny mértékben Szarvas Gábor érdeme, hogy most magyarul úgy írhatunk és beszélhetünk, ahogy írunk és beszélünk” – mondta a nyelvészprofesszor.

Molnár Csikós László előadást tart

A Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok megindítását az a kedvező politikai légkör tette lehetővé, amely a hatvanas évek végén kialakult. Ebben a liberálisnak nevezett időszakban egyfajta ideológiai enyhülésre került sor. Ekkor valósult meg az anyanyelvi pótoktatásnak, a szerb tanítási nyelvű tagozatra járó magyar diákok anyanyelvápolásának az eszméje, 1969-ben jött létre Újvidéken a Hungarológiai Intézet, 1971-ben indult két szabadkai folyóirat, az Üzenet és a Létünk, valamint a Magyar Szó társlapjaként a Nyelvművelő. „Ada nem feledkezik meg nagyjairól” – írta Urbán János a Magyar Szó 1968. december 23-ai számában. Ebben a cikkben Szarvas Gábor emlékének a megőrzéséről esik szó. 1969-ben már nyilvánvaló lett, hogy a következő évben Szarvas Gábor Nyelvművelő Napokat fognak tartani Adán. A szervezők előtt példa értékűnek számított, hogy a felvidéki Kassán már tartanak Kazinczy Nyelvművelő Napokat. Az adai Nyelvművelő Napok Szarvas Gábor életének és munkásságának, valamint a tudományos igényű nyelvművelésnek a jegyében került megrendezésre. Kiállították Szarvas Gábor hagyatékát, egy küldöttség meglátogatta a nyelvész sírját, a nyelvművelésben elért eredményeiért Szarvas Gábor-díjjal tüntették ki Kossa Jánost, továbbá előadások hangzottak el a jugoszláviai magyarok nyelvhasználati helyzetéről, nehézségeiről, kérdéseiről. Az előadók közt találjuk Lőrincze Lajost, Rehák Lászlót, Kek Zsigmondot (azaz Kossa Jánost), Deme Lászlót és Kovács Józsefet.

1972-ben a Magyar Nyelvőr száz éves jubileumához kötődött a Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok. A rendezvény fénypontja a szoboravató volt. A szobor a Szarvas Gábor emlékműpályázat díjazott alkotásaként került a Művelődési Ház és az Egészség ház közötti térre. Érdekességgént megemlíthető, hogy a pályázaton ez az alkotás csupán harmadik helyezést ért el, de a közvélemény nyomására (és mivel az első és a második helyezett pályamű nem a nyelvészt ábrázolta) ezt készítették el. A Nyelvművelő Napokon a Nyelvőrrel és a hazai nyelvműveléssel kapcsolatos előadások hangzottak el. Előadóként szerepelt Lőrincze Lajos, Nyír Antal, Szathmári István, Szeli István, Dávid András és Sinkovits Ferenc. Műsoron volt még vidám nyelvi vetélkedő általános iskolai tanulók részvételével, a fogalmazási verseny eredményhirdetése, a Szarvas Gábor emlékkiállítás megnyitása és a Jugoszláviai Magyar Nyelvművelő Egyesület közgyűlése, kísérőrendezvényként pedig gyárlátogatás, irodalmi

est és színházi előadás. A játékos nyelvi vetélkedő a továbbiakban is műsoron szerepelt, a hetvenes években Grétsy László és Vargha Balázs vezetésével, a nyolcvanas években Molnár Csikós László volt a játékvezető, a kilencvenes években pedig Szűts László tölti be ezt a szerepet.

1974-ben a fordítás kérdéseit vitatták meg a Nyelvművelő Napok tudományos ülészekán, 1976-ban „Nyelvhasználati szintek és stilisztikai vétségek közéleti nyelvünkben” volt a témaköre, 1978-ban a jugoszláviai magyar nyelvű tankönyvek nyelvezetével foglalkoztak az előadók, 1981-ben pedig a beszélt nyelv került az érdeklődés középpontjába. A Nyelvművelő Napok történetének ebben az első időszakában fokozatosan kialakult az a hagyomány, hogy az elhangzott előadás szövegét sokszorosították a szervezők, 74-ben már gyakorlatilag az egész anyag hozzáférhető lett sokszorosított formában (több előadás pedig folyóiratban is megjelent, elsősorban a Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeiben). 1976-ban egy rózsaszín borítójú, stencilezett kiadvány került a meghívottak kezébe. A figyelmesebbek hamar észrevehették, hogy nem folyamatos az oldalszámozása: a 86. oldal után a 105. következik, a 133. után pedig a 144. Üzemi nyomdában készült, de nem ez az oka a hiánynak. Politikai erők avatkoztak közbe, két előadónak, Hock Rezsőnek és Papp Györgynek a személyét alkalmatlannak ítélték arra, hogy olyan nagy nyilvánosság előtt szerepeljen, mint a Nyelvművelő Napok közönsége. Már sokszorosított előadásuk szövege így a kiadványba sem kerülhetett bele, a műsorfüzetről nem is szólva. 1978-ban és 1981-ben a Nyelvművelő Napok tudományos ülészekának az anyaga teljes egészében nyomtatásban jelent meg, mégpedig az Oktatás és Nevelés 26., illetve 41. számában. A két anyag közt „csupán” az a különbség, hogy a 78-as évi el is hangzott, a 81-es viszont nem. Az 1976-ban történt eset ismétlődött meg, de jóval nagyobb mértékben. A háttérből árgus szemekkel figyelő politikai erők 1981-ben a teljes előadógárdát megfosztották a közszerepléstől. A szervezőbizottságot is elmarasztalták, a már szétküldött meghívók és a nyomtatásban megjelent előadászövegek ellenére a rendezvényt nem lehetett megtartani. A szervezők közül többen pártbüntetést kaptak. A helyzet drámaiságát egy esettel jellemezném. A szervezőbizottságnak a rendezvény letiltását követő ülésén nyilatkozatot kellett megfogalmazni, hogy a következő évre

halasztjuk a Nyelvművelő Napok megtartását. Urbán János, tudatnyi könyv szerzője próbálkozott a dologgal, de annyira izgattott volt, hogy egy épkezláb mondatot is alig sikerült összeállítania. A következő év tavaszán, amikor Szarvas Gábor születésének emléknapja érkezett el, szóba sem került az elmaradt rendezvény megtartása, Szarvas Gábor szobrát mégcsak megközelíteni sem merte senki, nemhogy csokrot helyezett volna eléje. Ilyen lehangoló véget ért a Nyelvművelő Napok történetének első időszak.

Az előadók köre 74-től kezdve fokozatosan bővült. 1974-ben előadást tartott Varga László, Mikes Melánia, Merényi Imre, Tarnóczy Lóránt, Hock Rezső, Horváth Mátyás és Gombár Imre, 1976-ban Horváth Mátyás, Hernádi Sándor, Szathmári István, Grétsy László, Rácz Endre, Pénovácz Antal, Lánicz Irén, Sántai Pál, Molnár Csikós László, Szloboda János, 1978-ban pedig David András, Nagy József, Molnár Csikós László, Hernádi Sándor, Rácz Endre, Korom Tibor, Kálmán Béla, Varga Zoltán, Bálint János, Kaszás József és Gubás Jenő. 1981-ben előadásra készült, de nem tarhatta meg Molnár Csikós László, Deme László, Wacha Imre, Mikes Melánia, Matijevics Lajos, Penavin Olga, Saffer Veronika, Sántai Pál, Lánicz Irén, Marković Radmila.

A hivatalos rehabilitáció szerencsére (vagy inkább abszurd módon) nem sokáig váratott magára. 1982. őszén Szarvas Gábor ügye elmozdult a holtpontról. A politikai erők zöld fényt adtak arra, hogy megünnepelhessük a nagy nyelvtudós születésének 150. évfordulóját. A vajdasági jelleg kidomborítása jegyében ötnyelvű plakátok készültek, ezek olyan helységekre is eljutottak, ahol még nem is hallottak Szarvas Gáborról. A tartomány szerb, horvát, montenegrói, szlovák, román és ruszin lakosai is tudomást szerezhettek róla. Megjelent Lánicz Irénnek Szarvas Gáborról írt kismonográfiája, a Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete tudományos tanácskozást szervezett Szarvas Gábor munkásságáról (ezen előadást tartott Lánicz Irén, Penavin Olga, Gordana Jovanović, Matijevics Lajos, Papp György, Molnár Csikós László), december 11-én pedig Major Nándor jubileumi előadást tartott Adán a zömmel párttagokból álló közönségnek. Többek között hangsúlyozta, hogy minden nyelvnek vannak hagyományai, értékei és sajátosságai, ápolni kell őket. A Nyelvművelő Napokról szólva elmondta, bővíteni kell a koncepcióját, hogy minél inkább saját erőnkkel oldjuk meg a

nyelvművelés kérdéseit. Az új koncepció kidolgozása, megvitatása, jóváhagyása hónapok egész sorát vette igénybe, és egyébként sem került rá sor 1983-ban, hanem 1984-ben. 1984. novemberében a Tartományi Közművelődési Közösség keretében végre megalakult az új szervezőbizottság. A Nyelvművelő Napok megtartását 1985. októberére terveztük, többszöri kínos halasztgatás után végül 1986. január 26-án került rá sor. A téma a helyesírási szabályzat új kiadására való tekintettel igen időszerű volt: a magyar helyesírás szabályozásának általános és sajátos kérdései. A tudományos értekezlet megtartásának színhelyéül az újvidéki Bölcsészettudományi Kar szolgált. Referátumot tartott Ágoston Mihály, Papp György, Láncz Irén, Molnár Csikós László és Fábián Pál, korreferátummal szerepelt Tomán Mária, Faragó Kornélia, Szloboda János és Kovács T. Ilona. A Nyelvművelő Napok keretében Moholon nyelvművelő vetélkedőre került sor hetedikes tanulók részvételével (azzal, hogy a magyart környezeti nyelvként tanulókat is bevontuk a versenybe).

1987-ben a magyar beszélt nyelv kérdéseiről folyt tanácskozás (előadással vett részt rajta Papp György, Wacha Imre, Ágoston Mihály, Molnár Csikós László, Láncz Irén, Guelmino Szilvia, Rajsli Ilona,) 1989-ben pedig „Nyelvi értékeinek és gondjaink” közös címhez igazodtak az előadók (Molnár Csikós László, Papp György, Láncz Irén, Rajsli Ilona, Bagi Ferenc, Turi Márta, Katona Edit, Kemény Gábor). A nyelvi vetélkedő színhelye 87-ben Kikinda, 89-ben Topolya. Az 1987. évi Nyelvművelő Napok alkalmából Adán Szarvas Gábor szobrának a megkoszorúzására került sor, 1989-ben is volt koszorúzás, továbbá a Nyelvművelő füzetek c. sorozat bemutatása és nyelvészeti tárgyú művek kiállítása. Az Újvidéken tartott tudományos értekezletek anyaga nyomtatásban is megjelent. Az 1985/86. évi Nyelvművelő Napoké a Hungarológiai Közlemények 66-67. számában, az 1987. évié a 73. számban, az 1989. évié pedig ugyanennek a folyóiratnak a 80. számban (és különnyomatban is).

Ennek az időszaknak az újrakezdés nehézségein kívül a tudományosság erősödése is jellemzője volt. A Nyelvművelő Napok rendezvényeit különböző helységekben tartották meg, ez hátrányosan befolyásolta a Napok egységét, tömegessége is némileg csökkent. A Jugoszláviai Magyar Nyelvművelő Egyesület és a Hungarológiai Intézet együttműködésének köszönhetően a Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok átvészelte a nehéz éveket,

sikerült biztosítani számára a folytonosságot, lehetővé tenni megmaradását.

Már 1989-ben felvetődött annak gondolata, hogy ne csak formálisan rehabilitálják a Nyelvművelő Napokat, hanem ténylegesen, úgy, hogy visszakerüljön Adára, természetes közegébe. Ebben az évben ünnepelte fennállásának 25 éves jubileumát a Jugoszláviai Magyar Nyelvművelő Egyesületek Szövetsége (akkor éppen ez volt a neve). Egyesek a nyelvművelés sanyarú helyzetén keseregnek (mint Hock Rezső), mások viszont a nyelvművelő mozgalom újjáéledéséről beszélnek (mint Ágoston András). 1990-ben már Adán került sor a Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok 20. évének a megünneplésére. Megemlékezést Szabó Szabados Ilona tartott. A Nyelv és tudat c. tudományos ülésszak három előadója közül kettő sajnos távolmaradt, csupán Hódi Sándor előadása hangzott el. Sajátos színt adott a rendezvénysorozatnak a Nyelvművelő Napok jövőjéről szervezett kerakasztal beszélgetés. Voltaképpen itt dőlt el véglegesen, hogy Adán kell maradnia a rendezvénynek. A szokásos műsorpontok (koszorúzás, kiállítás megnyitása, nyelvi vetélkedő, színházi előadás) nyilvános rádiófelvételezéssel bővültek (a Szabó Szabados Ilona vezette Szarvas Gábor Irodalmi Nyelvművelő Diákstúdió műsoráról van szó), továbbá Szűts László tanfolyamot tartott a nyelvi játékok vezetői számára. A kilencvenes években a rendezvény pénzelésében is változásokra kerül sor, a közösségi (önkormányzati és tartományi) pénzforrások adományozóktól és alapítványoktól befolyt összegekkel egészülnek ki, továbbá természetbeni juttatások is érkeznek.

1991-ben A magyar nyelvi műveltség Jugoszláviában gyűjtőcím alatt hangzottak el tudományos előadások, Molnár Csikós László, Göncz Lajos, Vajda József, Varga Zoltán író, valamint Hódi Éva tollából. Ebben az évben első ízben rendeztük meg a középiskolások beszédversenyét. Ennek az a célja, hogy fiataljaink beszédképességét erősítse, hogy ne csak szavalni tudjanak, hanem megadott témát, szöveget, gondolatokat meggyőzően előadjanak. Noha a tanárok közül többen szkeptikusan viszonyultak ehhez az elképzeléshez, az eredmény nyilván eloszlatta a kétségeket. 1992-ben, 1993-ban és 1994-ben a 91. évihez hasonló rendezvények szerepeltek a Nyelvművelő Napok műsorán. Az 1992. évi tudományos ülésszaknak az iskolai anyanyelvápolás volt a témája (előadást tartott Láncz Irén, Horváth Mátvás,

Grétsy László, Ágoston Mihály, Molnár Csikós László, Szabó-mihály Gizella, Szende Aladár és Pápainé Kemenczey Judit, Mulai Julia pedig korreferátummal szerepelt). 1993-ban „Nyelvi kultúra - nyelvi közösség” gyűjtőcím alá sorakoztak az előadások (Pomogáts Béláé, Kolczonay Kataliné, Szűts Lászlóé, Ágoston Mihályé, Molnár Csikós Lászlóé és Bosnyák Istváné). 1994-ben a család és az anyanyelvi tudat jegyében mondták el fejtegetéseiket a hazai és a külföldi előadók (Pomogáts Béla, Mirnics Károly, Molnár Csikós László, Varga Zoltán, Harmath Károly és Kolczonay Katalin). Ennek az utóbbi ülésnek az előadásai közül négy teljes terjedelmében megjelent az Üzenet c. folyóirat 24. évfolyamának 12. számában (és különnyomatban is).

Fontos mozzanatnak bizonyult a Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok életében az a körülmény, hogy 1993. február 4-én megalakult az adai Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület. Ez hozzájárult a szervezési teendők ésszerűsítéséhez és erősítette a Nyelvművelő Napok mostani jogállását (teljesen azonban nem oldotta meg). Noha nem a Vajdasági Magyar Nyelvművelő Egyesülettől való eltávolodás volt az alapítók szándéka, sajnálatos módon ez is egy folyamánya lett. Remélhetően sikerül a két egyesület között az illetékességi és egyéb nézetkülönbséget megnyugtató módon tisztázni, hogy ez az immár negyedszázados rendezvény továbbra is betölthesse azt a szerepet, amit közösségünk elvár tőle, hogy a hazai nyelvművelés legfontosabb megnyilvánulása, kiteljesedése legyen.